

Björkhäll: Gården som blev kommunalhus – vandrarhem och förskola

BJÖRKHÄLL är idag en mycket populär förskola i Röstånga där morgondagens unga Röstångabor får sin dagliga tillsyn och lagt grunden för sin fortsatta skolgång. Att Björkhäll – eller Röstånga nr 3 – har en intressant och spännande historia vet nog inte så många av dagens Röstångabor och vi återger därför delar av den minnesskrift av lärare Martin Simonsson som han skrev i samband med att Björkhäll blev kommunalhus efter bildandet av Röstånga storkommun år 1952.

”Röstånga nr 3 har en gång varit kronoegendom. Hur den kommit i kronans ägo är svårt, ja kanske rentav omöjligt att nu komma underfund med. Tänkbart är, att den en gång tillhört det av cisterciensbröderna på 1140-talet grundade Herrevadskloster, som enligt vad Sven Godlund berättar i Röstånga Sparbanks jubileumsskrift ”Röstångabygden”, bl.a. ägde stora delar av Röstånga socken.

Vid den på tillskyndan av Hans Tavsens genomförda reformationen i Danmark indrogs – liksom i Sverige – en del av kyrkans jord till kronan och omöjligt är ju icke, att Röstånga nr 3 genom denna indragning först blev dansk och efter 1658 svensk kronoegendom. Vare med detta antagande hur som helst. Säkert är, att gården på 1700-talet var ”indelt till Rust-

ningsstam under nr 18 vid Lif-Compagniet och norra Skånska Cavallerie-Regementet”.

Enligt den första svenska jordeboken av år 1662 och Adlerstams indelningsverks jordebok av år 1696 liksom i husförhålls- och andra kyrkliga längder från 1600-talets senare hälft finna vi Mårten Pedersen eller möjligen Persson brukare av Röstånga nr 3. Uppgift om hans död finns ej, men förklaringen härtill kan vara, att han avlidit under peståren 1710-1711, då Röstånga sockens dödbok företer åtskilliga luckor. Hans hustrus namn finna icke upptaget, men i dödboken finns följande uppgift om henne från den 23 augusti 1708 ”då dog Mårten Perssons hustru, som varit sjuk i elfva år”.

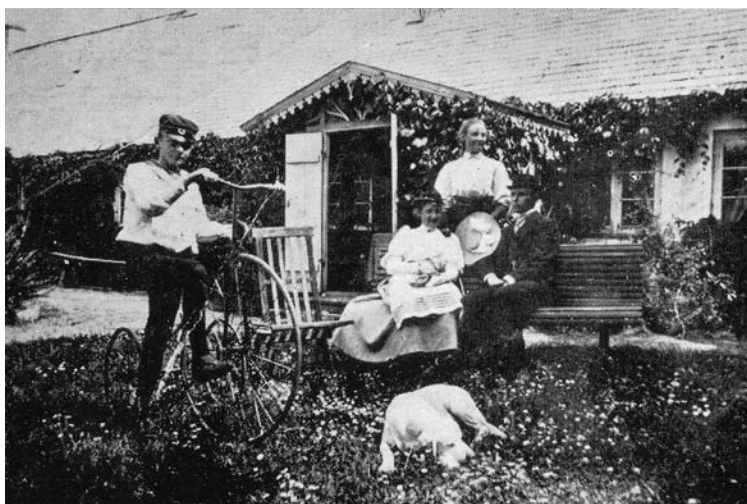
Efter honom brukades gården av Torlak Tostesson. Han var född i Kolema, son av Toste Pedersen och döpt 1672 samt gift med Elna Bondedoter. Hon dog den 18 februari 1725 och var då 61 år gammal. Maken överlevde henne i nära 8 år och avled den 2 februari 1733.

Troligen hade Torlak innan hustruns död överlämnat brukanderätten till nr 3 åt sonen Nils eller också hade far och son haft gården i sambruk. Nils Torlaksson var gift med Bengta Svendsdoter från Kolema och hon var född omkring 1696. Nils blev icke gammal. Han dog

1725 i en ålder av 29 år utan att efterlämna bröstavingar. Änkan tröttnade snart på ensamheten och redan nyårsdagen 1726 trädde hon i brudstol med "drängen från Röstånga mölla" som icke bara fick änkan utan även brukanderätten till gården.

De fyra Rasmussönerna

Drängen från Röstånga mölla hette med säkerhet Rasmus Rasmusson. Han var född 10 november 1702 i Djupadal, Färingtofta (broder till Peter Rasmusson på Röstånga mölla) och var den förste i raden av de rasmussöner, som voro bosatta på nr 3 i mer än 100 år framåt. Han brukade gården från bröllopet och fram till 1766 då han avled i en ålder av 63 år. Bengta överlevde även sin andre man. Hon dog 1774 och var då 77 år gammal.

Skogsinspektör O A Smedbergs barn framför boningslängan efter tillbyggnaden omkr. 1870. Fr.v. Gunnar, Agnes, Eva och Waldemar.

Rasmus och Bengta hade bl.a. en son, som också erhöill namnet Rasmus. Han var född 1733 och gift med Bengta Jönsdoter, född 1746. Han övertog gården vid faderns frånfälle och lyckades året före sin död friköpa hemmanet genom skatteköp; ett köp, varigenom enskild person förvärvade äganderätten till kronojord, så att denna antog skattenatur. Då rusthållaren Rasmus Rasmusson egenhändigt under-tecknade skattebrevet, var han en av sjukdom bruten man. Krönikan förtäljer, att han länge låg sjuk i värk och svullna fötter, vilket onda så småningom spred sig till mage och bröst. Han "dödde den 1 augusti 1796 och begrafdes med likpredikan" och var då 63 år gammal. Hans hustru som var betydligt yngre, övertog då gården och stod för rusthållet till 1807. Hon dog samma år något över 71 år gammal.

År 1807 blev den tredje Rasmus Rasmusson ägare av nr 3. Han var son till ovan nämnde Rasmus Rasmusson och Bengta Jönsdoter samt född 1769. Han var gift med den 22 år

yngre Elna Christofferdoter, som var född 1791 på Röstånga mölla och i det äktenskapet fanns bl.a. sonen Rasmus. Mannen avled 1818. Icke heller hans hustru fann behag i att vara ensam, utan hon ingick redan följande år äktenskap med Pål Jönsson, född i Röstånga 1794.

Efter den tredje Rasmus Rasmussons död ägdes gården av sterbhuset till år 1837. Under tiden brukas den av förut nämnde Pål Jönsson, som för de omyndigas talan, då laga skiftet av Röstånga by i början av 1830-talet genomfördes. Av en år 1808 upprättad karta över Röstånga by framgår, att åbyggnaderna till nr 3 då utgjordes av en enda länga, men vid skiftesförrättningen upprättades en ny karta och enligt denna ha nya byggnader uppförts, så att gården var kringbyggd och bestod

av fyra längor; en för människor, en för djur, en för redskap och en för markens gröda. Byggnaderna beskrivas närmare i det protokoll, som upprättades vid "Husbesigtning på Hemmanens och Numrerade Lägenheters åbyggnader i Röstånga by vid sammanträde om Laga skifte den 11 april 1832" Det heter i protokollet: "Nr 3, ¼ mt. Äges av af aflidne Åboen Rasmus Rasmussons omyndige Barn och brukas af åboen Pål Jönsson, har rymlig gårdstomt, Åbyggnadernas längor av Eke och furutimmer med dels Båhlväggar och dels Bokebräder och Lerväggar, en del i godt och en del i sämre skick; en Eldstad, en Brunn och en liten källare under boningslängan och dessutom ett af Gråsten grundmurat Brygghus med Eldstad i godt stånd, obetydlig plantering af 6 st äpple och 18 st. Plommonträd". Av skifteshandlingarna framgår även att arealen utgjordes av: "Inlösningsjord, Åker 9 tld, Äng och Odlingsmark 50 tld samt Afröstningsjord 68 tld".

Vid skiftets genomförande brötos sex gårdar ut ur det gemensamma byalaget, revos ned och flyttades ut, under det att gatuhuset nr 11, klockarebohlet och sex gårdar fingo ligga kvar på sina ursprungliga platser. Till de sex sistnämnda hörde Röstånga nr 3 och då den fjärde i raden av rasmussöner tillträdde gården 1837 hade han förmånen att bli ägare av ett hemman med bra läge och den odlade jorden någorlunda samlad omkring byggnaderna. Denne Rasmus var född 1813 och gift med Bengta, som var dotter till åboen Nils Persson nr 4 Röstånga och född 1820.

Den nye ägaren var en dugande jordbrukare. Han lede ny mark under plogen, utökade kreatursbesättningen och hade bl.a. användning för två par hästar och ett par "studar" dvs

oxar som dragare. Han lät också riva ned de ovan beskrivna husen och uppförde nya, rymliga och tidsenligt byggnader, som väsentligt avveko från den gamla typen. Boningslängan var fristående och murades av tegel, och det är denna som till väsentlig del ingår i det nuvarande Björkhäll. Uthusen bestodo av två i vinkel sammanbyggda längor av korsvirke med fyllning av tegel, och hela gården blev en fullödig representant för stilen på de skånska bondgårdarna under mitten av 1800-talet. Framför boningshuset lät han även anlägga en vacker trädgård.

Till egendomen hörde också en s.k. "skvaltamölla". Den låg vid bäcken några hundra meter nordväst om gården. Genom fördämningsanordningar skapade han den nuvarande "Mölledammen" och den gamla möllan lät han bygga om till en efter dåtida förhållanden moderna vattenkvarn, som fanns kvar till 1908, då den lades i aska vid den stora eldsvådan i Röstånga by.

Rasmus Rasmusson vann allt större anseende, och hans krafter började även tagas i anspråk för allmänna värv, och då Röstånga på sockenstämman den 30 oktober 1842 utsåg sin första folkskolstyrelse, finna vi även honom bland de sex valda ledamöterna.

Men ingen lycka varar beständigt. Den unge bonden började så småningom få ekonomiska bekymmer. För att skaffa pengar nödgades han först sälja kvarnen och den del av egendomen, som låg mellan nuvarande Billinge- och Marieholmsvägarna till åboen Anders Svensson, och några år senare blev han tvungen att sälja hela gården till factor Jöns Hallenborg, och därmed gick den gamla släktgården ur rasmussönernas ägo. Tillsammans med hustrun, dottern

Boningslängan från gårdssidan, efter restaureringen på 1870-talet. Det är inte en flaggstång utan en äskledare av trä som syns på bilden.

Fröken Agnes Smedberg med sin älsklingshund Tessi i trädgården. I bakgrunden uthuslängorna innan de flyttades.

Bothilda och sonen Rasmus – sedermera musikdirektören R.R. Roselli – slog han sig ned i gatuhuset nr 11 där samtliga familjemedlemmar voro bosatta till sin död.

Jöns Hallenborg var född i Vä 1817. Han kom till Röstånga som garvaregesäll och blev snart ägare till garveriet i Röstånga by. Där gifte han sig med Maria Jonasdoter, Född i Röstånga 1811.

Hallenborg älskade affärer mer än skinn, och efter några år finna vi honom som leverantör i stor skala av proviantartiklar till de på Ljungbyhed förlagda regementena. Inkomsterna blevo stora, och en del av dem använde han för inköp av gårdar. Han förvärvade först Röstånga nr 8 och sedan Röstånga nr 3 samt dessutom Nackarp, Svenshög i närheten av Örtofta, Virketorp i Virke församling och Rosenhäll i Landskronatrakten.

Röstånga nr 3 kom i Hallenborgs ägo år 1858. Han bodde då på nr 8 och sedan han låtit uppföra det nya corps de logiet till Nackarp, flyttade han dit, varför han aldrig var bosatt på nr 3. Han brukade jorden och använde uthusen, men boningslängan var delvis uthyrd och delvis tagen i bruk som bostad åt gårdens tjänstefolk mellan åren 1858-1876.

År 1872 ingick Hallenborgs dotter Helena äktenskap med skogsinspektören Olof Alfred Smedberg och de nygifta slog sig år 1875 ned på gården, vars lantbruk de även arrenderade. Dessförinnan hade boningslängan genom tillbyggnad förlängts åt norr med åtskilliga alnar, försetts med verandor och moderniserats. Även trädgården, som redan förut

var väl hållen, lades om. Nya fruktträd, bär- och prydnadsbuskar planterades in, bersåer anlades och rabatter med färggranna blommor stucko under sommartiden bjärt av mot de stora gräsmattorna och den helt i vitt hållna boningslängan, till vilken man kom genom en med vita stenar markerad och med lönnar – vilka delvis finnas kvar – kantad inkörsväg, som från öster svängde upp mot huvudbyggnaden, vilken skildes från den öppna gårdsplanen av en ganska hög häck. Så blev nr 3 eller Björkhäll, som egendomen under den tiden började kallas, en av de vackraste gårdarna i Röstånga by och förblev så många år framåt.

Familjen Smedberg bodde på och brukade Björkhäll till 1888, då skogsinspektör Smedberg utnämndes till överjägmästare och tillsammans med familjen flyttade till Hälsingborg. Arrendet fortsatte emellertid ännu några år, och familjen använde Björkhäll som sommarbostad.

Ungefär tio år senare blevo de av Rasmus Rasmusson uppförda uthuslängorna flyttade. År 1898 öppnades järnvägslinjen Klippan-Eslöv för trafik och samma dag invigdes delsträckan Röstånga –Eslöv. De gamla uthuslängorna till Björkhäll lågo för nära den nya järnvägslinjen, varför de revos och flyttades närmare boningslängan. Efter överjägmästare Smedberg trädde nya arrendatorer till, och under de följande femtio åren var Björkhäll nästan oavbrutet bortarrenderat. Patron J.Hallenborg dog 1899 och Björkhäll övergick i sterbhusets ägo. Först förvaltades detta i ett par år av fru Helena Smedberg, men år 1902 övertog hennes son, majoren Waldemar Smedberg, förvaltarskapet, och detta innehade han till 1925, då sterbhuset upplöstes och äganderätten till Björkhäll övergick till fröken Agnes Smedberg, som även hon – med undantag av några år i mitten av 1920-talet, då hon själv innehade lantbruket – haft gården utarrenderad.

Den rymliga boningslängan har emellertid haft plats för mer än arrendatorerna och många familjer ha som hyresgäster haft sitt hem på Björkhäll. Mellan åren 1938-1941 togs södra

delen av boningslängan i anspråk av Svenska Turistföreningen som vandrarhem. Kriget medförde en minskning av turistströmmen. Det ekonomiska utbytet av vandrarhemsrörelsen blev allt klenare, och lokalerna uthyrdes åter till privatfamiljer, och uthyrda förblevo de tills Röstånga kommun uppträdde som spekulant på byggnaderna till Björkhäll.

Det var med tanke på den blivande storkommunen och behovet av ett kommunalkontor, som Röstånga kommunalfullmäktige på förslag av kommunalnämnden i Röstånga och i samråd med representanter för Ask, Billinge och Konga den 19 december 1949 beslöt att inköpa kvarteret Björkhäll med därtill hörande byggnader för ett pris av 45.000 kronor, och den 22 mars 1950 upprättades köpekontraktet med fröken Agnes Smedberg.

Kommunalthus 1955.

Härefter förestod en omfattande restaurering av boningslängan innan byggnadskommittén kunde överlämna byggnaden till kommunalfullmäktige den 29 november 1952 vilket skedde vid en enkel festlighet i de nya lokalerna. Kostnaden för restaurering och tillbyggnad uppgick till 299.234 kronor.”

Björkhäll fungerade under hela Röstånga storkommunstid - 1952-1969 - som kommunalkontor och sammanträdeslokal fram till uppgåendet i Svalövs kommun. Byggnaden har därefter varit samlingslokal och privatbostad innan den nya kommunen tog lokalerna i anspråk till dagisverksamhet och senare nuvarande förskola.

Källa: Björkhäll – Gården som blev kommunalthus – Martin Simonsson 1955.